

2-SHO‘BA. TA’LIM SIFATINI YAXSHILASH: FAN, TA’LIM VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASINING DOLZARB MASALALARI

TA’LIMDA KOMPETENSIYA: KASBIY KOMPETENSIYALARNI XORIJIY TIL FANIGA INTEGRATSIYALASH

Muslimov Narzulla Alixanovich

*p.f.d; prof., Toshkent davlat pedagogika universiteti huzuridagi tarmoq malaka
oshirish va qayta tayyorlash markazi direktori*

Xolxodjaeva Dिल्фуza Shoakrom qizi

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi

Professional ta’limni rivojlantirish instituti doktoranti

dilfuzaxolxodjaeva5@gamil.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati va ta’lim jarayonida uning ahamiyati yoritilgan. Ayniqsa, kasbiy kompetensiyalarni xorijiy til faniga integratsiyalash zarurati va bu orqali talabalarning kasbiy tayyorgarligini oshirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, xorijiy tilni kasbiy yo‘naltirilgan holda o‘qitish orqali kasbga oid lug‘aviy zahirani boyitish, kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirish va ixtisoslik doirasida muloqot yuritish malakalarini rivojlantirish usullari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: kompetensiya, kasbiy kompetensiya, integratsiya, xorijiy til, kasbga yo‘naltirilgan ta’lim, kommunikativ ko‘nikma

Bugungi kunda ta’limda kompetensiyaviy yondashuv asosiy nazariy-metodik yo‘nalishlardan biriga aylangan. Bu yondashuvda o‘quvchi yoki talaba nafaqat bilim oluvchi, balki real hayotiy vaziyatlarda kasbiy faoliyat yurita oladigan shaxs sifatida ko‘riladi. Xususan, kasbiy ta’lim tizimida xorijiy til fanining kasbiy kompetensiyalar bilan integratsiyalashuvi zamonaviy mehnat bozorining talablariga javob beruvchi mutaxassislar tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kompetensiya (lotincha *competentia* — «qobiliyat», «moslik») — bu shaxsning o‘z bilim va ko‘nikmalarini muayyan ijtimoiy, kasbiy, madaniy yoki boshqa faoliyat sohalarida muvaffaqiyatli qo‘llay olish qobiliyatidir. Kasbiy kompetensiya esa bu ma’lum bir kasb doirasida zarur bo‘lgan maxsus

ko‘nikmalar, kasbiy axloqiy tamoyillar, muomala va texnik vositalardan foydalanish madaniyatini o‘z ichiga oladi.

U quyidagi tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi:

Bilim – nazariy va amaliy asoslar, faktlar, tushunchalar va metodlar yig‘indisi;

Ko‘nikma – faoliyatni to‘g‘ri, aniq va ratsional bajara olish layoqati;

Malaka – ko‘nikmalarning avtomatlashgan, mustahkam shakli;

Shaxsiy sifatlar – motivatsiya, mas’uliyat, kommunikativlik, moslashuvchanlik;

Tajriba – bilim va ko‘nikmalarni real vaziyatlarda sinab ko‘rganlik asosida paydo bo‘lgan ishchanlik va ijtimoiy faoliyatga tayyorlik.

Kompetensiyaning turlari:

Kompetensiya turi	Tavsifi
Umumiy kompetensiyalar	Har qanday faoliyat turida foydali bo‘lgan bilim va ko‘nikmalar (masalan, kommunikatsiya, axborot texnologiyalaridan foydalanish)
Fanning mazmuniga oid kompetensiyalar	Muayyan fanga oid bilim va ko‘nikmalar (masalan, matematika, fizika, til bilimi)
Ijtimoiy kompetensiyalar	Guruhda ishlash, madaniyatlararo muloqot, mas’uliyatli qaror qabul qilish salohiyati
Kasbiy kompetensiyalar	Muayyan kasb faoliyati doirasida zarur bo‘lgan maxsus bilim va ko‘nikmalar

Kasbiy kompetensiya – bu shaxsning ma’lum kasbiy faoliyat sohasida samarali ishlashga tayyorligi va layoqatliligi bo‘lib, kasbiy vazifalarni bajarishda zarur bo‘lgan nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalar, kasbiy etikaga rioya qilish, texnologik jarayonlarga moslasha olish, aloqa va muomala madaniyatiga ega bo‘lish kabi elementlarni o‘z ichiga oladi.

Kasbiy kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlari [4]:

Kognitiv (bilim) komponent: kasbga oid nazariy bilimlar, professional terminologiyani bilish, kasbiy huquqiy me’yorlarni tushunish.

Amaliy-kommunikativ komponent: kasbiy faoliyatda kommunikativ muammolarni hal qila olish, jamoada ishlash va mijozlar bilan muloqot yuritish, muammoni hal qilish va qaror qabul qilish ko‘nikmalari.

Texnologik komponent: kasbga oid jihozlardan, uskunalaridan, dasturlardan foydalanish, ish jarayonlarini texnologik jihatdan to‘g‘ri tashkil etish.

Axloqiy-shaxsiy komponent: kasbiy etikaga rioya qilish, mas’uliyat, halollik, tashabbuskorlik, kasbga sadoqat va professionallik.

Kasbiy kompetensiya xalqaro yondashuvlarda Yevropa Ittifoqi tomonidan ishlab chiqilgan EQF (European Qualifications Framework) ga ko‘ra, har bir kasbiy daraja tegishli kompetensiyalar tizimi asosida belgilanadi. Bu esa ta’limning mehnat bozoriga yaqinlashishini ta’minlaydi.

Prezident Shavkat Mirziyoyevning ta’limni takomillashtirishga qaratilgan qaror va farmonlarida, xususan, “Yangi O‘zbekistonning 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasi”da kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning dolzarbligi qayd etilgan [1].

Xorijiy tilni kasbiy yo‘naltirilgan tarzda o‘qitish orqali talabalarni nafaqat umumiy til bilimlari, balki ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatida zarur bo‘lgan terminologiya, kasbiy matnlarni tushunish, professional muloqot yuritish kabi ko‘nikmalar bilan ta’minlash mumkin.

Bu integratsion yondashuv xorijiy tilni o‘rganish motivatsiyasini oshiradi, o‘quvchilarga o‘z kasbi doirasida xalqaro tajribani o‘rganish imkonini beradi va ularni global mehnat bozorida raqobatbardosh qiladi [2].

Masalan, avtomobil ta’miri yo‘nalishida tahsil olayotgan o‘quvchilarga ingliz tilidan mashina qismlari, texnik hujjatlar, xizmat ko‘rsatish bo‘yicha terminlar va kasbiy vaziyatlarda muloqot qilish darslari berilishi, ularning kasbiy kompetensiyasiga xizmat qiladi [3].

Pedagogik integratsiya usullari. Xorijiy til va kasbiy fanlar integratsiyasini quyidagi pedagogik texnologiyalar orqali amalga oshirish mumkin:

1. **CLIL (Content and Language Integrated Learning)** – mazmun va til integratsiyalashgan holda o‘qitish;

2. **Vazifaga yo‘naltirilgan o‘qitish (Task-Based Learning)** – real kasbiy topshiriqlar asosida til o‘rgatish;

3. **Kasbiy simulyatsiya** – kasbiy muhitga o‘xshash sharoitda mashqlar bajarish;

4. **Projekt asosidagi o‘qitish** – talabalar o‘z yo‘nalishlari asosida xorijiy tilda loyiha tayyorlashadi.

Kasbiy kompetensiyalarni xorijiy til faniga integratsiyalash nafaqat o‘quvchining til ko‘nikmalarini, balki uning kasbiy saviyasini ham oshiradi. Shu sababli: Har bir kasb yo‘nalishi uchun xorijiy tilning alohida o‘quv dasturlari ishlab chiqilishi; Kasbiy va til o‘qituvchilari o‘rtasida hamkorlik mustahkamlanishi; Xorijiy til darslarida kasbiy matnlar, vaziyatlar, loyihalardan foydalanilishi maqsadga muvofiqdir.

Bu jarayon zamonaviy o‘quvchining kasbiy jihatdan yetuk va xalqaro mehnat bozoriga tayyor mutaxassis sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Yangi O‘zbekistonning 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot
2. Shodmonova S. R., “Zamonaviy yondashuvlar asosida kasbiy ingliz tilini o‘qitish”, Professional ta’limda innovatsiyalar, 2023.
3. Xusanova M.A. "CLIL yondashuvi asosida kasbiy ingliz tilini o‘qitish metodikasi", Xalq ta’limi, 2022, №6.
4. Innovatsion ta’lim texnologiyalari / Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘rayev A.B. – T.: Sano standart, 2015.